

DĖL ELEKTROMAGNETINĖS SPINDULIUOTĖS IR PENKTOS KARTOS JUDRIOJO RYŠIO (5G)

Mūsų viešoji įstaiga Gojaus kelias įsteigta tenkinti viešuosius interesus sveikatos priežiūros ir kitose visuomenei naudingose srityse.

Atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos Seimo Sveikatos reikalų komiteto kompetenciją atlikti sveikatos apsaugos sektoriaus parlamentinę kontrolę ir įgaliojimus vykdyti Lietuvos Respublikos Seimo statuto 65 str. įtvirtintas veiklos kryptis, šiuo kreipiamės į jus, išreikšdami susirūpinimą dėl Lietuvoje plėtojamos 5G technologijos, nesant mokslinių tyrimų apie jos saugumą visuomenės ir kiekvieno individo sveikatai ilgalaikėje perspektyvoje. Prašome imtis iniciatyvos užtikrinant gyventojų sveikatos priežiūrą, rengti ir teikti Seimui visuomenės sveikatą reglamentuojančių įstatymų projektus.

Lietuvos Respublikos visuomenės sveikatos priežiūros įstatymo 3 str. nustatytų visuomenės sveikatos priežiūros principų visuma leidžia teigti, jog visuomenės sveikatos priežiūra vykdoma remiantis visuomenės sveikatos priežiūros moksliniu pagrįstumu, neatidėliotinu ir visapusišku visuomenės informavimu sveikatos klausimais, visuomenės sveikatai kenksmingos veiklos draudimu ar ribojimu. Tuo tarpu 5G technologija diegiama neatsižvelgiant į tai, kad pagrįstų mokslinių tyrimų apie jos saugumą šiuo metu nėra.

Pažymėtina, kad asmens sveikata yra pamatinė vertybė, įtvirtinta Lietuvos Respublikos Konstitucijoje ir Europos Sąjungos teisės aktuose, o aukštas žmonių sveikatos apsaugos lygis yra visuotinai pripažintas prioritetas. Europos Sąjungos sutarties ir Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinės (SESV) redakcijos 2012/C 326/01 168 straipsnyje (EB sutarties ex 152 straipsnis)¹ įtvirtinta: „Žmonių sveikatos aukšto lygio apsauga užtikrinama nustatant ir įgyvendinant visas Sąjungos politikos ir veiklos kryptis. <...> Tokia veikla apima kovą su labiausiai sveikatą pakertančiomis ligomis skatinant jų priežasčių, plitimo ir profilaktikos tyrimus, taip pat skleidžiant informaciją ir plėtojant švietimą sveikatos klausimais, bei stebėseną, išankstinį įspėjimą dėl didelių tarpvalstybinio pobūdžio grėsmių sveikatai ir kovą su jomis.“ Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos (2016/C 202/02)² 35 straipsnyje numatyta: „Apibrėžiant ir vykdant visą Sąjungos politiką ir veiklą, užtikrinamas aukštas žmonių sveikatos apsaugos lygis.“

Nepaisant mokslinių tyrimų trūkumo, Lietuvoje 5G technologija diegiama aktyviai priimant teisės aktus:

- 2020-03-04 Lietuvos Respublikos sveikatos ministro įsakymu Nr. V-284 buvo pakeista Lietuvos higienos norma HN 80:2015 „Elektromagnetinis laukas gyvenamojoje aplinkoje. Parametrų normuojamos vertės ir matavimo reikalavimai 10 kHz–300 GHz radijo dažnių juostoje“, patvirtinta Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2011 m. kovo 2 d. įsakymu Nr. V-199. Elektromagnetinio lauko intensyvumo leidžiamos vertės buvo padidintos dešimt kartų ir suderintos su Europos Tarybos 1999 m. liepos 2 d. neprivalomomis rekomendacijomis Nr. 1999/519/EC „On the limitation of exposure of the general public to electromagnetic fields (0 Hz to 300 GHz)“.

¹ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/lt/ALL/?uri=CELEX:12012E/TXT>

² <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:12016P/TXT&from=EN>

- 2020-06-03 Lietuvos Respublikos Vyriausybė priėmė nutarimą „Dėl Lietuvos Respublikos penktosios kartos judriojo ryšio (5G) plėtros 2020–2025 m. gairių patvirtinimo“ (toliau – Gairės), kuriuo patvirtinta eilė valstybės institucijoms privalomų priemonių, siekiant iki 2025 m. užtikrinti 5-tos kartos judriojo ryšio diegimą ir plėtrą Lietuvoje.

5G technologijos diegimas ir plėtra tiesiogiai susiję su Lietuvos gyventojų interesais, pasireiškiančiais kaip galima neigiama įtaka sveikatai bei aplinkai, įskaitant saugotinas teritorijas „Natura 2000“.

Dėl visuomenės informavimo

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonėje³ nurodyta: „**Moksliniai tyrimai parodė elektromagnetinių laukų tam tikrą neigiamą poveikį sveikatai. Veikiant statiniams magnetiniams laukams: odos reakcijos, elektrokardiogramos pakitimai (grįžtamieji iki 2 Tesla (3) intensyvumo), negalavimai, pavyzdžiui, stiprus pykinimas, mirgėjimas akyse, galvos svaigimas ir kt., pastebimi jau esant 1,5 T lauko intensyvumui (4). Veikiant žemo dažnio laukams (mažiau kaip 10 MHz): organizmo elektrofiziologinių procesų sutrikimas <...> Veikiant aukšto dažnio laukams (> 100 kHz): hipertemija dėl biologinių audinių sugeriamos energijos <...> neigiamas poveikis darbuotojams, kuriems elektromagnetiniai laukai kelia ypatingą pavojų, pavyzdžiui, žmonėms su medicininiais implantais, prie kūno nešiojantiems elektroninius prietaisus, nėščioms moterims, nuo vėžio gydomiems asmenims <...> Įtariama rizika: neuroendokrininės sistemos pažeidimai (hormonai, melatoninas), neurodegeneraciniai sutrikimai (Parkinsono liga, Alzheimerio liga, sklerozė), poveikis žmonių ir (arba) gyvūnų reprodukcijai ir vystymuisi (priešlaikinio gimdymo rizika, apsigimimai) ir padidėjusi vėžinių susirgimų rizika (smegenų augliai, vaikų leukemija).“**

Europos Tarybos Parlamentinė asamblėja priėmė Rezoliuciją 1815 (2011 m.)⁴, kurioje nurodoma: „**kalbant apie visų tipų ir dažnių elektromagnetinių laukų emisijų standartus arba ribines reikšmes, <...> rekomenduoja taikyti ALARA arba „tiek mažai, kiek įmanoma pasiekti“ principą. <...> prevencinį principą reikėtų taikyti, kai moksliniu įvertinimu neįmanoma pakankamai patikimai nustatyti rizikos žmogaus sveikatai. <...> Reikia imtis veiksmų, nes, atsižvelgiant į didėjančią poveikį gyventojams <...> neveikimas ir ankstyvų įspėjimų nepaisymas gali lemti didelę žalą žmonėms ir ekonomikai.**“

Rezoliucijoje taip pat pabrėžiama būtinybė rengti informavimo ir informuotumo didinimo kampanijas apie galimą kenksmingą ilgalaikį biologinį poveikį aplinkai ir žmonių sveikatai, ypač skirtus reprodukcinio amžiaus vaikams, paaugliams ir jauniems žmonėms; turėti nepriklausomus ir patikimus mokslinius įvertinimus, kad būtų galima atlikti skaidrų ir subalansuotą galimo neigiamo poveikio aplinkai bei žmogaus sveikatai įvertinimą.

Valstybė privalo užtikrinti visuomenės dalyvavimą, sprendžiant visuomenei ir kiekvienam Lietuvos gyventojui svarbius klausimus. Tik Lietuvos gyventojai gali spręsti, ar potenciali 5G ekonominė nauda nusveria galimą riziką sveikatai. Visuomenė turi teisę žinoti, kad 5G technologija diegiama nesent mokslinių tyrimų apie jos ir elektromagnetinės spinduliuotės leistinose vertėse saugumą ilgalaikėje perspektyvoje. Tuo tarpu 5G technologijos diegimas Lietuvoje vykdomas nutylint šią informaciją, kaip ir tai, jog esama tyrimų, kurie identifikuoja galimą žalą. Visuomenės informavimas vykdomas formaliai, tik išviešinant teisės aktų projektus. Tačiau kiekvienas visuomenės narys nėra tiek profesionalus ir informuotas, kad sugebėtų įvertinti planuojamo priimti teisės akto ilgalaikį poveikį, ypač – kai tai susiję su specialiu žinių turėjimu. Teisinis reguliavimas, leidžiantis valstybės institucijoms išviešinti tik teisės aktų projektus, neįpareigojant suteikti detalios informacijos (kaip šiuo atveju – apie tyrimų trūkumą arba jų prieštarumą), yra nepakankamas ir privalo būti keičiamas.

³ Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl pasiūlymo dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos dėl būtiniausių sveikatos ir saugos reikalavimų, susijusių su fizikinių veiksnių (elektromagnetinių laukų) keliami rizika darbuotojams (dvidešimtoji atskira direktyva, kaip apibrėžta Direktyvos 89/391/EEB 16 straipsnio 1 dalyje) (COM(2011) 348 galutinis – 2011/0152 (COD)) (2012/C 43/10). Nuoroda: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2012:043:0047:0050:LT:PDF>
⁴ <https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=17994>

Dėl 5G technologijos neigiamo poveikio

Lietuvoje iki šiol nėra atlikta tyrimų dėl elektromagnetinio lauko (toliau – EML (angl. EMF)) poveikio gyventojams ir aplinkai. Tą viešai pripažįsta ir valstybės institucijos: „*Lietuvoje tyrimų dėl 5G technologijų poveikio sveikatai nebuvo atlikti, šios technologijos čia bus įdiegtos artimiausioje ateityje*“⁵.

Pasaulyje nėra patikimų tyrimų ir objektyvių mokslinių išvadų, patvirtinančių 5G technologijos visišką saugumą žmonių sveikatai ir aplinkai, tuo pačiu yra tyrimų, įrodančių EML žalą sveikatai ir aplinkai, ką patvirtina dalis Lietuvos ir pasaulio mokslininkų (pvz. www.5Gappeal.eu; <https://mdsafetech.org/cell-tower-health-effects/>; www.emfscientist.org).

Kadangi nėra pakankamai tyrimų apie 5G technologijos saugumą, o yra pripažįstamas galimas kenksmingas ilgalaikis biologinis poveikis žmonių sveikatai ir aplinkai, būtina, taikant ALARA principą, griežtini teisinį reguliavimą Lietuvoje, nustatant prievolę atlikti poveikio aplinkai ir visuomenės sveikatai vertinimą, nustatyti apsaugos zonas, taikyti papildomas apsaugos priemones, iš esmės ribojant elektromagnetinės spinduliuotės poveikį žmonėms ir aplinkai, ypač jautrių visuomenės narių (vaikai, nėščiosios, ligoniai ir pan.) sveikatai.

Atsižvelgiant į LR Seimo statuto 49 straipsnyje įtvirtintus komiteto įgaliojimus savo iniciatyva rengti įstatymų, kitų Seimo priimamų teisės aktų projektus, prašome imtis iniciatyvos ir priimti naujus teisės aktus ar keisti esamus tam, kad:

- 1) 5G technologija Lietuvoje nebūtų diegiama, kol nebus atliktų konkrečių mokslinių tyrimų apie minėtos technologijos saugumą ilgalaikėje perspektyvoje.
- 2) naujos technologijos, įskatant 5G, galėtų būti pradedamos diegti tik deramai informavus visuomenę apie esamus mokslinius tyrimus (ir jų trūkumą) ir galimą kenksmingą ilgalaikį biologinį poveikį (su visuomene derinant ne tik rengiamo teisės akto projektą, bet pateikiant detalią informaciją apie būsimo teisės akto poveikį visuomenei, išreikštą konkrečiais skaičiais, finansiniais rodikliais ir tiksliais tyrimais bei mokslinėmis išvadomis).
- 3) diegiant 5G technologiją būtų privaloma nustatyti sanitarinės apsaugos zonas bei imtis papildomų apsaugos priemonių, kiek tai susiję su jautriausia visuomenės dalimi – vaikais, nėščiosiomis, pagyvenusio amžiaus žmonėmis, ligoniais.
- 4) 5G technologijos diegimas būtų pradėtas ne anksčiau, nei bus atliktas planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimas su tikslu nustatyti, apibūdinti ir įvertinti galimą tiesioginį ir netiesioginį planuojamos ūkinės veiklos poveikį aplinkos elementams ir sukeliamų biologinių, cheminių ir fizikinių veiksnių poveikį visuomenės sveikatai, taip pat aplinkos elementų ir visuomenės sveikatos tarpusavio sąveikai.

Pagarbiai,

VšĮ Gojaus Kelias direktorius
Tautvydas Taparauskas

Gojaus.kelias@gmail.com
+37069358666

⁵ <http://www.nvspil.lt/index.php?1174789253>